

Nr 138.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående förändrade bestämmelser rörande understöd åt vissa förutvarande flickskollärarinnor; given Stockholms slott den 16 februari 1917.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härigenom föreslå riksdagen att

dels föreskriva, att det jämlikt 1907 års riksdags beslut på allmänna indragningsstaten såsom förslagsanslag upptagna beloppet av 4,000 kronor till bestridande av understöd åt vissa lärarinnor skall förändras till förslagsanslag högst,

dels ock förklara, att beträffande beloppet av statsunderstöd ur nämnda anslag samt förutsättningen om bidrag till understödstagare från vederbörande kommun följande ändrade bestämmelser skola från och med år 1918 lända till efterrättelse, nämligen

att statsunderstödet må till varje understödstagare utgå med högst så stort belopp för år räknat, att det tillsammans med de belopp, som vederbörande erhåller från kommun samt från pensionsinrättningen för lärarinnor vid Sveriges högre skolor för kvinnlig ungdom eller från svenska lärarinnornas pensionsförening, uppgår till 1,200 kronor, samt

att såsom förutsättning för beviljande av dylikt statsunderstöd erfordras, att understödstagare av vederbörande kommun erhåller minst så stort understöd för år räknat, som av kommunen tilldelats henne för år 1917, dock med rätt för Kungl. Maj:t att till eljest behörig sökande, som icke tillförene erhållit statsunderstöd, framdeles bevilja sådant, oavsett huruvida hon åtnjuter kommunalt understöd eller icke.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

K. G. WESTMAN.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16 februari 1917.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Westman yttrade:

Med anledning av väckt fråga om höjning av de understöd, som sedan ett tiotal år utgå till vissa förutvarande flickskolläraryrinnor, ber jag att inledningsvis få erinra om tillkomsten av dessa understöd för att sedan ingå på spörsmålet om understödets förhöjning.

Den av 1904 års riksdag på förslag av Kungl. Maj:t beslutade ändrade anordningen av rikets allmänna läroverk innebar den nyheten inom det svenska högre skolväsendet, att samskolor, för gossar och flickor gemensamma statsläroverk, upprättades på åtskilliga orter. En följd av dessa samskolors tillkomst blev, att de enskilda flickskolor, som funnos i de merendels mindre städer, där statssamskolor inrättades, kommo i en svår ställning; de miste sitt statsunderstöd och kunde icke konkurrera med statsläroverken. De kunde därför icke bestå, och de vid dem anställda lärarinnorna förlorade sina anställningar.

En del av dessa lärarinnor, företrädesvis de yngre, kunde emellertid

Förändrade
bestämmelser
rörande
understöd
åt vissa förut-
varande flick-
skollära-
rinnor.

förvärva annan anställning, vare sig vid andra enskilda läroverk eller vid statssamskolorna. För tillträde till platser vid de sistnämnda bereddes dem, i enlighet med uttalanden av riksdagen, särskilda lättnader.

Åtskilliga lärarinnor, som på nyss nämnt sätt förlorade sina anställningar, kunde emellertid ej förflytta sig över till andra verksamhetsområden för vinnande av utkomst. Detta gällde förnämligast äldre lärarinnor, och dessa kommo naturligen härigenom i en bekymmersam ställning.

Det ansågs fördenskull angeläget, att staten måtte inskrida till deras bispringande, och med anledning av en i sådant syfte gjord framställning föreslog Kungl. Maj:t år 1907 riksdagen

dels att medgiva, att vissa lärarinnor vid flickskolor, som i följd av 1904 års riksdags beslut om inrättande av statssamskolor i åtskilliga städer indragits eller komme att indragas, måtte från den tid, deras anställning vid skolorna av nyssnämnda anledning upphört, kunna komma i åtnjutande av statsunderstöd vardera till belopp av högst 400 kronor för år räknat, att utgå under förutsättning att vederbörande kommun i varje fall lämnade understöd till minst lika stort belopp samt under de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva,

dels ock att för beredande av tillgång till utgivande av de statsunderstöd, som sålunda bleve beviljade, å allmänna indragningsstaten uppföra ett förslagsanslag av 4,000 kronor.

Riksdagen biföll Kungl. Maj:ts berörda förslag.

Understöden i fråga skulle såsom nämnts utgå, under förutsättning att vederbörande kommun lämnade understöd till minst lika stort belopp samt under de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

Antydningar om de villkor, som borde uppställas, lämnades av vederbörande departementschef, då han den 21 december 1906 inför Kungl. Maj:t anmälde frågan om framställning i ämnet till riksdagen. Dessa villkor återfinnas i den nådiga kungörelse, som den 31 augusti 1907 utfärdades angående understöd åt äldre behövande flickskollärarinnor. Genom denna kungörelse förordnades, att lärarinna eller föreståndarinna vid flickskola, som ovan avsetts, må kunna komma i åtnjutande av understöd från ifrågavarande anslag, därest hon är i behövande omständigheter, uppnått en ålder av 45 år samt under minst 20 år tjänstgjort vid flickskola eller samskola, Kungl. Maj:t dock obetaget att, där undantag av särskilda förhållanden påkallas, tilldela understöd åt lärarinna, ändock att hon ej uppfyller de två sistnämnda villkoren.

I kungörelsen lämnades vidare vissa föreskrifter beträffande vad lärarinna eller föreståndarinna, som önskade komma i åtnjutande av ifrågavarande understöd för år 1908, hade att iakttaga. Motsvarande föreskrifter,

gällande utan inskränkning till visst år, äro meddelade genom nådig kungörelse den 11 juni 1909.

Då frågan om understöd åt ovannämnda lärarinnor ursprungligen underställdes Kungl. Maj:t, ansåg man sig kunna antaga, att understöd skulle komma att erfordras för 11 lärarinnor. Med en beräkning av 400 kronor i statsanslag för varje lärarinna skulle anslagssumman hava uppgått till 4,400 kronor. I enlighet med statskontorets mening blev emellertid beloppet uppfört såsom ett förslagsanslag å 4,000 kronor.

Antalet understödstagare har ej för något år uppgått till mer än 9; till detta antal utgick understöd under vart och ett av åren 1911—1916. För år 1917 utdelades genom nådigt beslut den 15 december 1916 understöd till 8 förutvarande lärarinnor. För en nionde lärarinna har numera för år 1917 begärts fortsatt understöd, vilket synes mig böra beviljas.

Summan av understödsbeloppen — vilka ju äro begränsade genom storleken av vederbörande kommuns anslag — utgjorde för år 1908 1,738 kronor 55 öre och har sedermera efter hand stigit. De för vartdera av åren 1915 och 1916 utdelade understöden utgjorde tillhopa 2,725 kronor, och till enahanda belopp lärer understödssumman komma att uppgå för år 1917, därest den tillkomna sökanden erhåller samma belopp, som senast tilldelats henne.

Särskilt med hänsyn till nu rådande förhållanden har det synts mig önskvärt, att, i den mån det för ändamålet anvisade anslaget därtill lämnade tillgång, en höjning av ifrågavarande understöd kunde åvägbringas. Med anledning därav har jag anmodat läroverksöverstyrelsen att inkomma med förslag till de ändringar i gällande bestämmelser, som i nämnda syfte må anses önskvärda med avseende å såväl understödets maximibelopp som villkoren för åtnjutande av understöd.

Till följd härav har läroverksöverstyrelsen den 30 december 1916 i ämnet avlåtitt en underdånig skrivelse, däri överstyrelsen, med erinran om att för år 1917 anvisats ett sammanlagt belopp av 2,650 kronor till 8 understödstagare, vidare anfört:

Det av riksdagen beviljade förslagsanslaget skulle sålunda för närvarande medgiva en ganska avsevärd höjning i de särskilda understöden. Och då det enligt sakens natur å ena sidan syntes föga sannolikt, att för framtiden nya understödssökande skulle anmäla sig, men å andra sidan säkert, att de hittillsvarande understödstagarna efter hand ginge bort, syntes möjligheten för ökat understöd åt varje särskild individ med åren växa. Ur denna synpunkt skulle alltså förändringar i nämnda syfte icke medföra någon risk.

De förändringar, som då syntes kunna ifrågakomma, skulle gälla dels maximibelopp

pet, dels förhållandet mellan det av staten och det av vederbörande kommun beviljade understödet. Om man tänkte sig, att det tillgängliga beloppet fördelades lika på nuvarande antal understödstagare, skulle på var och en komma 500 kronor. Det torde dock knappast vara lämpligt, att denna summa fastsloges såsom maximibelopp. Dels vore det ingalunda säkert, att en lika fördelning vore rättvis och lämplig. Dels torde det väl kunna inträffa, att, samtidigt därmed att antalet understödstagare så småningom minskades, de ekonomiska förhållandena ytterligare ändrades i den riktningen, att det vore önskvärt, att de kvarvarandes understöd ytterligare kunde höjas, i den mån det beviljade anslaget det medgäve. Överstyrelsen hade i underdånigt yttrande den 24 november 1916 angående anslag till fyllnadspensioner åt vissa äldre lärarinnor, i anslutning till ett av riksförsäkringsanstalten framlagt förslag, hemställt bland annat om sådana bestämmelser, att totalpensionen för då ifrågavarande lärarinnor skulle kunna uppgå till högst 1.200 kronor om året. I anslutning härtill skulle det synas överstyrelsen lämpligt, att Kungl. Maj:t kunde inom ramen av nu ifrågavarande anslag utdela understöd till högst sådant belopp, att det för varje särskild understödstagare tillsammans med de belopp, hon uppburde av vederbörande kommun samt av pensionsinrättningen för lärarinnor vid Sveriges högre skolor för kvinnlig ungdom eller svenska lärarinnornas pensionsförening, uppginge till högst 1,200 kronor om året.

Visserligen torde för närvarande knappast någon av understödstagarna kunna nå upp till detta belopp, men det torde icke vara lämpligt att sätta maximibeloppet så lågt, att det inom en kanske ganska nära framtid åter borde höjas.

Vad åter anginge förhållandet mellan det av staten och det av vederbörande kommun i varje särskilt fall beviljade understödet, syntes det icke lämpligt, att det senare bleve, på sätt nu vore stadgat, normerande för det förra, även när det gällde en höjning. En sådan föreskrift skulle nämligen lätt nog kunna komma att verka icke, som avsett vore, såsom en uppmuntran till kommunen att höja sitt understöd, utan såsom ett hinder för Kungl. Maj:t att bevilja en eljest både lämplig och möjlig höjning av statsunderstödet. Å andra sidan syntes det uppenbart, att en sådan höjning av statsunderstödet icke borde få bliva en anledning för vederbörande kommun att i någon mån frångå redan åtagna förpliktelser. Det syntes således vara lämpligt att såsom villkor för beviljande av framtida statsunderstöd föreskriva, att vederbörande kommun i varje särskilt fall beviljade minst samma årliga belopp som för år 1917.

I ett fall syntes dock undantag böra göras från regeln om kommunalt understöd såsom förutsättning för statsunderstöd. Det kunde — ehuru det, såsom överstyrelsen redan frambållit, syntes föga sannolikt — tänkas inträffa, att någon lärarinna, som hittills icke åtnjutit understöd av ifrågavarande slag, i framtiden komme att begära sådant. Det kunde t. ex. tänkas, att en lärarinna, som vid indragningen av någon här ifrågavarande flickskola i övrigt fyllt villkoren för erhållande av understöd men icke befunnit sig i behövande omständigheter, längre fram råkade i sådana. Den omständigheten, att en längre tid förflutit mellan en sådan lärarinnas avskedstagande och hennes begäran om understöd, torde icke böra utgöra något hinder för Kungl. Maj:t att behjärta hennes behov lika väl som tidigare understödstagares. Men väl kunde det tänkas, att vederbörande kommun i ett sådant fall kunde anse sig hava mindre skäl att ingripa än eljest; och det syntes då hårt, om den omständigheten skulle utgöra ett hinder för Kungl. Maj:t att bevilja understöd.

På grund av vad sålunda anförts ville överstyrelsen hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för åstadkommande av följande förändringar i gällande bestämmelser rörande statsunderstöd åt vissa lärarinnor vid flickskolor, som indragits i följd

av 1904 års riksdags beslut om inrättande av statssamskolor i åtskilliga städer, nämligen

att sådant understöd måtte till varje understödstagare kunna utdelas till högst så stort belopp för år räknat, att det tillsammans med de belopp, som vederbörande erhållit från kommun samt från pensionsinrättningen för lärarinnor vid Sveriges högre skolor för kvinnlig ungdom eller svenska lärarinnornas pensionsförening, uppginge till 1,200 kronor,

att såsom förutsättning för beviljande av dylikt statsunderstöd erfordrades, att understödstagare av vederbörande kommun erhöles minst så stort understöd för år räknat, som redan av kommunen beviljats för år 1917,

dock att Kungl. Maj:tt måtte kunna till understödssökande, som icke för sistnämnda år erhållit understöd, framdeles bevilja dylikt, oavsett huruvida hon åtnjöte kommunalt understöd eller icke.

På grund av nådig remiss har statskontoret den 26 januari 1917 avgivit underdånigt utlåtande i ämnet. Utlåtandet innehåller:

Såsom läroverksöverstyrelsen i sin förevarande underdåniga skrivelse erinrat, föreligger till Kungl. Maj:ts prövning en genom framställning från centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen väckt fråga om beredande av tilläggspensioner av statsmedel åt vissa äldre lärarinnor; och enligt riksförsäkringsanstaltens av läroverksöverstyrelsen förordade förslag i nämnda fråga skulle tilläggspension beredas dessa äldre lärarinnor, bland vilka upptogos jämväl sådana, som redan avgått från sin befattning, under förutättning att de vore berättigade till pension från någon av de för sådant ändamål bildade kassor, på det sätt att statsbidrag skulle efter vissa beräkningsgrunder dem tillgodoräknas, dock så att pensionstillägget jämte dem reglementsenligt tillkommande pension finge uppgå till sammanlagt högst 1,200 kronor. I sitt den 14 december 1916 avgivna underdåniga utlåtande i berörda ärende framställde statskontoret vissa erinringar mot förslaget och anförde, bland annat, att det syntes statskontoret tvivelaktigt, huruvida, då det gällde ett av billighetshänsyn framkallat understöd, anledning kunde anses föreligga att med statsbidrag åstadkomma högre sammanlagd pensionsförmån än 800 kronor, däri inberäknat vad som motsvarade av lärarinnan erlagda frivilliga avgifter till någon av de äldre pensionskassorna för flickskollärarinnor.

I nu förevarande framställning gäller det att för vissa lärarinnor vid flickskolor, som i följd av 1904 års beslut om inrättande av statssamskolor i åtskilliga städer indragits, bereda förbättring av de pensionsförmåner, som under vissa villkor tillerkänts dem enligt beslut av 1907 års riksdag. Bland de åtta f. d. lärarinnor, som för år 1917 komma i åtnjutande av pension enligt berörda villkor, äro tre, som jämväl åtnjuta pensioner från någon av pensionskassorna. Dessa skulle, om det här ovan först omförmälda förslag om tilläggspensioner åt vissa äldre lärarinnor bifölles, säkerligen få sina pensionsförmåner icke obetydligt förbättrade; varemot övriga fem icke synas vara berörda av nämnda förslag. Men även om, såsom statskontoret i fråga om pensionstilläggen åt flickskollärarinnorna i allmänhet ifrågasatt, sammanlagda pensionsförmånen för dem synes böra begränsas till 800 kronor, föreligger dock enligt statskontorets mening anledning att i någon mån bättre tillgodose de lärarinnor, som genom 1904 års omorganisation av skolväsendet råkade i svår belägenhet och såsom ersättning därför under vissa villkor tillerkändes pension av statsmedel. Statskontoret anser sig därför icke böra göra någon erinran mot läroverksöverstyrelsens förslag, att bestämmelserna må

ändras därhän, att sammanlagda pensionsförmånerna må kunna för ifrågavarande f. d. lärarinnor uppgå till 1,200 kronor.

Vad överstyrelsen i sin förevarande underdåniga skrivelse i övrigt föreslagit har icke heller givit anledning till erinran från statskontorets sida.

Då det emellertid är avsett, att understöden skola kunna höjas endast i den mån det för ändamålet å allmänna indragningsstaten såsom förslagsanslag upptagna beloppet av 4,000 kronor därtill förslår, torde det vara lämpligt, att anslaget förändras till »förslagsanslag högst».

Departement-
schefen.

Jag anser mig böra fullfölja min tanke att under vissa förutsättningar söka förskaffa ifrågavarande förutvarande lärarinnor ökade understöd. Statsmakterna hava erkänt sin förbindelse att ej utlämna dem till verklig nöd, sedan de, genom statens anordnande av sitt skolväsen, utan eget förvällande gått miste om sitt levebröd. Om man utgår från att det en gång antagna anslagsbeloppet, 4,000 kronor, ej får överskridas — det bör då, såsom statskontoret anmärkt, hädanefter betecknas såsom förslagsanslag högst — synes mig intet skäligen kunna invändas mot att man nu bereder möjlighet till en väl behöflig höjning av de särskilda statsunderstödens belopp.

Beträffande de ändringar i gällande bestämmelser, som för detta ändamål böra vidtagas, torde man kunna i huvudsak följa överstyrelsens förslag. Man släpper därvid visserligen den hittillsvarande förutsättningen, att statens understöd ej får överskrida vad vederbörande kommun tillskjuter. Överstyrelsens skäl för att ej vidhålla denna förutsättning torde emellertid vara väl grundat.

Såväl överstyrelsen som statskontoret hava på tal om det nu avsedda högsta belopp, som skulle kunna komma vederbörande till del, 1,200 kronor, haft i minnet, hurusom samma summa i annat ärende föreslagits såsom högsta beloppet av den totalpension, som genom tilläggspension skulle kunna tillgodokomma vissa äldre lärarinnor. Genom en förut denna dag av Kungl. Maj:t beslutad särskild proposition underställes nämnda ärende riksdagens prövning. I propositionen avses, i anslutning till nämnda förslag, att totalpensionen skulle kunna uppgå till 1,200 kronor, dock att totalpensionen skulle bringas över 800 kronor endast på grund av de pensionsavgifter, som pensionstagaren frivilligt erlagt. Med tanke härför har jag i nu förevarande ärende så mycket hellre följt myndigheternas förslag om ett högsta belopp av 1,200 kronor, som jag i likhet med statskontoret funnit skäl föreligga för detta förslag, oavsett om man i nyssberörda pensionsärende skulle stannat vid en totalpension av 800 kronor.

Det bör emellertid i detta sammanhang anmärkas, att nyssnämnda av läroverksöverstyrelsen föreslagna högsta understödsbelopp, 1,200 kronor,

knappast av överstyrelsen tänkts att utan vidare komma i fråga för den närmaste tiden. Jag vill tillägga, att, ehuru Kungl. Maj:t skulle få friare händer med hänsyn till vederbörande kommuns bidrag, Kungl. Maj:t dock icke lär underlåta att vid statsunderstödens utdelande fasta lämpligt avseende å de kommunala bidragen.

Under åberopande av vad jag nu anfört tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels föreskriva, att det jämlikt 1907 års riksdags beslut på allmänna indragningsstaten såsom förslagsanslag upptagna beloppet av 4,000 kronor till bestridande av understöd åt vissa lärarinnor skall förändras till förslagsanslag högst,

dels ock förklara, att beträffande beloppet av statsunderstöd ur nämnda anslag samt förutsättningen om bidrag till understödstagare från vederbörande kommun följande ändrade bestämmelser skola från och med år 1918 lända till efter rättelse, nämligen

att statsunderstödet må till varje understödstagare utgå med högst så stort belopp för år räknat, att det tillsammans med de belopp, som vederbörande erhåller från kommun samt från pensionsinrättningen för lärarinnor vid Sveriges högre skolor för kvinnlig ungdom eller från svenska lärarinnornas pensionsförening, uppgår till 1,200 kronor, samt

att såsom förutsättning för beviljande av dylikt statsunderstöd erfordras, att understödstagare av vederbörande kommun erhåller minst så stort understöd för år räknat, som av kommunen tilldelats henne för år 1917, dock med rätt för Kungl. Maj:t att till eljest behörig sökande, som icke tillförene erhållit statsunderstöd, framdeles bevilja sådant, oavsett huruvida hon åtnjuter kommunalt understöd eller icke.

Vad föredragande departementschefen sålunda tillstyrkt täcktes Hans Maj:t Konungen, på hemställan av statsrådets övriga ledamöter, gilla; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtast till riksdagen.

Ur protokollet:

Torsten Burén.